

HEGEDŰS ISTVÁN*

A másodfokú eljárás változó szabályai az új büntetőeljárási törvényben

A 2000-es évek második évtizedében egyre többen fogalmaztak meg változtatási igényeket a másodfokú büntetőeljárásról kapcsolatban. Csak néhány példa „ehhez kapcsolódóan választ vár a joggyakorlat és jogtudomány arra, hogy milyen terjedelmű legyen a jogorvoslati eljárásban a revízió, az kiterjedhet-e a ténykérdésekre, mely eljárást és ténybeli hiányosságot küszöbölhet ki az officialitás elvei mentén a másod- vagy harmadfokon eljáró bíróság.”¹ „El kell döntenie azt a további kérdést is, hogy mennyiben váltotta be a kétfokú fellebbezést jelenlegi szabályozása a hozzáfűzött reményeket. Kevesebb vagy több lett a hatályon kívül helyezések száma. Mi a felülbírálat terjedelme, melyek a lehetséges kibontakozásai, hogyan kell ezt módosítani... Vajon melyik irányt kell erősíteni: a kasszáció lehetőségét kell-e bővíteni vagy ellenkezőleg, a reformatórius jogkör irányába menjünk el.”²

Ezek a gondolatok az Igazságügyi Minisztériumhoz is eljutottak, és a kormány által 2015. február 11-én elfogadott „az új Büntetőeljárási törvény szabályozási elveiről” szóló minisztériumi előterjesztés (a továbbiakban: Konceptió) is foglalkozott a másodfokú eljárással.

A Konceptió 10. pontja szerint „az új Büntetőeljárási törvény egyik kiemelkedő célkitűzése a jogorvoslati rendszer reformja. A kasszációs és a reformatórius jogkört megalapozó jelenlegi szabályokat felül kell vizsgálni, a hatályon kívül helyezés lehetőségeit szűkíteni, a reformatórius jogkört bővíteni kell.”

A 10. pont indokolásával kapcsolatban az előterjesztő kifejti, „az új Büntetőeljárási törvény kodifikációja során törekedni kell a jogorvoslati indítványok bejelentésével és azok tartalmával összefüggő pontosabb, egzaktabb rendelkezések kialakítására. A büntetőeljárások hosszúra nyúlásában gyakran szerepet játszik az ítéletek írásba foglalásának elhúzódása is. Erre tekintettel meg kell vizsgálni az írásba foglalás esetén a rövidített indokolás alkalmazásának a kiterjesztését. Meg kell fontolni azt is, hogy a másodfokú eljárás során a felülbírálat irányát és terjedelmét a bejelentett fellebbezésekben kifejtett kifogások határozzák meg. Alapos mérlegelést igényel, hogy a hatályos szabályo-

* c. egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem

¹ ELEK BALÁZS: *A másodfokú eljárás módosuló szabályai a készülő büntetőeljárási törvényben*. Ügyészek lapja, Budapest, 2016. 75. p.

² *A Kúria elnökhelyettesének ünnepi nyitóbeszéde*. In: VARGA ZOLTÁN (szerk.): *A jogegység szolgálatában*. Kónya István Ünnepi Kötet. Budapest, 2014. 242. p.

zásban a másodfokú bírósági eljárás során érvényesülő teljes revízió elve helyett a korlátozott másodfokú felülbírálat legyen az új büntetőeljárási törvényben a főszabály.

A jogorvoslati rendszer reformja során kiemelt szerepet kell, hogy kapjon a másodfokú bíróság kasszációs és reformatorius jogköreinek az átalakítása. Azon az alapon az új büntetőeljárási kódexben sem szükséges változtatni, hogy a ténybíróság alapvetően az első fokon eljáró bíróság. Ugyanakkor az új büntetőeljárási kódexben a hatályon kívül helyezés lehetőségeinek a szűkítése érdekében át kell tekinteni a másodfokú eljárásban a bizonyítás felvételére vonatkozó és a tényállás eltérő módon történő megállapítására vonatkozó jogkör szélesítésének a lehetőségeit. Megfontolásra érdemes, hogy a másodfokú eljárásban – bizonyítás felvétele esetén – eltérő tényállás mellett lehetőség legyen az első fokon felmentett vádlott bűnösségének megállapítására, helyes ténykövetkeztetés vagy a részbizonyítás eredményeként. Ez azt jelentené, hogy csökkenhet azoknak az eseteknek a száma, amikor a másodfokú bíróság megalapozatlanság okából helyezi hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét. Ezzel a bonyolult megítélésű, vitás ténybeli és jogi ügyek mainál gyorsabb elintézésére nyílna mód, mivel a másodfokú bíróság maga orvosolhatná az első fokú eljárásban a bizonyítási eljárás során elkövetett hibákat. Ily módon el lehetne érni pl. azt is, hogy a több vádlottas ügyekben, amikor az egyes terheltek esetében szorosan összefügg a tényállás, egymástól nem elválaszthatóak a cselekvőségek, az egyik vádlott esetében szükséges hatályon kívül helyezés esetén a többi vádlott esetében ne kelljen hatályon kívül helyezésről dönteni.”

Nézzük meg ezek után a 2017. június 13-án az Országgyűlés által elfogadott 2018. július 1-jén hatályba lépő 2017. évi XC. tv.-ben (a továbbiakban új Be.) hogyan öltöttek testet a Konceptióban írtak. Vizsgálatom a másodfokú eljárás három fontos területére terjed ki:

- 1) a jogorvoslatok bejelentése,
- 2) a korlátozott felülbírálat lehetőségének kiterjesztése,
- 3) a másodfokú bíróság jogköreinek bővítése, az első fokú ítélet megalapozatlan tényállása esetén.

1) A fellebbezési jognál az új Be., az 583. § (3) bekezdés a), b), c) pontjaiban szabályozza a korlátozott fellebbezés jogintézményét. Két eset [b), c) pont] tulajdonképpen megtalálható a hatályos büntetőeljárási törvényben is, azonban az új törvényben a nevesítésüknek a másodfokú eljárás új részletszabályai miatt van jelentősége. A harmadik eset [az a) pont] azonban új szabályt tartalmaz, amikor a fellebbezés csak a joghátrányt támadja.

Új szabályozást vezet be azonban az új Be., az 584. § (2), (3), (5) bekezdésében. Így az 584. § (2) bekezdése bevezeti a több bűncselekmény esetében csak a fellebbezéssel érintett bűncselekményre vonatkozó korlátozott felülbírálatot. Az 584. § (3) bekezdés csak a joghátrányt, a járulékos kérdéseket, illetőleg a felmentő, eljárást megszüntető végzés indokolását támadó fellebbezés esetén kimondja, hogy a későbbiekben ez nem terjeszthető ki. Az 584. § (5) bekezdése pedig szűkíti a hatályos törvény 323. § (3) bekezdését, hiszen a „fellebbezésben új tényt állítani, illetőleg új bizonyítékra hivatkozni csak abban az esetben lehet, ha a fellebbező azt valószínűsíti, hogy a fellebbezés alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az ítélet kihirdetését követően keletkezett, vagy arról önhibáján kívül az ítélet kihirdetése után szerzett tudomást.”

Az 584. § (4) bekezdése arra az esetre nézve, ha nem tisztázható, hogy a fellebbezés

az ítélet mely rendelkezése vagy az indokolásának mely része ellen irányul, illetőleg, hogy több bűncselekmény esetén melyik bűncselekményt érinti, kimondja, hogy akkor a fellebbezést az ítélet valamennyi rendelkezése ellen bejelentettnek kell tekinteni (kivéve a felmentő, illetőleg eljárást megszüntető rendelkezés). Ez a szabály a „tisztázatlanság” esetére visszahozza a széles körű „általános” felülbírálatot.

2) A korlátozott felülbírálat lehetőségének kiterjesztése kötődik a korlátozott fellebbezéshez. Főszabályként az új Be.-ben is érvényesül a teljes körű felülbírálat szabálya.³

Az 590. § (3), (4) bekezdése, összhangban az 583. § (3), illetőleg az 584. § (2) bekezdésében írt korlátozott fellebbezés szabályaival kimondja, hogy csak a korlátozott fellebbezéssel érintett kérdésekre bírálja felül a másodfokú bíróság az első fokú határozatot. Tehát csak a joghátrányra, a járulékos kérdésekre, illetőleg a felmentő, eljárást megszüntető határozat indokolására, illetőleg több bűncselekmény közül csak a fellebbezéssel érintett bűncselekmény/ek/re vonatkozó rész felülbírálatára kerülhet sor.

Ezek a szabályok nagyon fontosak, lényegesen leszűkítik a másodfokú felülbírálat terjedelmét, megkönnyítve mind az elsőfokú bíróság (csak a fellebbezéssel érintett részt kell részletesen indokolni), mind a másodfokú bíróság (csak az érintett kérdésekre kell felülbírálni az első fokú ítéletet) munkáját.

Az új Be.-ben megjelenő, új korlátozott felülbírálati esetekben is gondolni kell arra, ha a korlátozott fellebbezéssel nem érintett bűncselekményekkel „alapvető probléma” van. Megjegyzendő, hogy a törvényszöveg „fellebbezéssel nem érintett” bűncselekményről szól az (5) bekezdésben, de valójában a korlátozott fellebbezéssel nem érintett kérdéstről van szó, hiszen a joghátrányt, a járulékos kérdést, vagy az indokolást támadó korlátozott fellebbezés [Be. 583. § (3) bekezdés a)-c) pont] nem feltétlenül [b), c) pont], illetőleg biztosan nem [a) pont] egy cselekményhez kapcsolódik, kivéve természetesen, ha az elkövető egy bűncselekményt valósított meg, akkor viszont nincs fellebbezéssel nem érintett bűncselekmény.

Visszatérve az „alapvető problémához,” tehát, ha korlátozott felülbírálatra kerül is sor, a korlátozott fellebbezés miatt, a másodfokú bíróságnak észlelnie kell, ha abszolút eljárási szabálysértés történt, tévesen került sor a vádlott bűnösségének megállapítására, mert őt fel kell menteni, vagy vele szemben az eljárást meg kell szüntetni [Be. 590. § (5) bekezdés a), b) pont]. Ebben a két esetben a korlátozott felülbírálat esetén is „kötelessége” a másodfokú bíróságnak észlelni az eljárási szabálysértést és a bűnösség téves megállapítását, és meg kell hozni a hatályon kívül helyező, illetőleg a felmentő, eljárást megszüntető rendelkezést.

Kicsit más a helyzet a Be. 590. § (5) bekezdés c) és d) pontja, a minősítés és a büntetés kiszabása kérdésében. Ezekre is felülbírálati kötelezettséget ír elő a törvény, de ha a fellebbezés járulékos kérdésre vonatkozik [Be. 583. § (3) bekezdés b) pont] a joghátrányt csak akkor bírálja felül a másodfokú bíróság, ha a bűnösségre, illetőleg a minősítésre vonatkozó rendelkezést akár a fellebbezéssel érintett, akár másik bűncselekményre megváltoztatta. Az 583. § (3) bekezdés a), b) pont esetében (csak a joghátrányt támadó fellebbezés, illetőleg a járulékos kérdések elleni fellebbezés) lehetőséget ad a törvény a

³ Be. 590. § (1), (2) bekezdés

járulékos kérdésekben hozott döntés felülbírálatára is.⁴ Tehát, ha pl. a fellebbezés a szülői felügyeleti jogra vonatkozik, felülbíráhatja a polgári jogi igényre vonatkozó döntést is, akár a fellebbezéssel érintett, akár másik bűncselekményre vonatkozik. A másik bűncselekményre vonatkoztathatóság következik abból is, hogy a törvény ezt az esetet a teljes körű felülbírálattal veszi egy tekintet alá.⁵ Az 590. § (2) bekezdés szerinti teljes körű felülbírálat esetén pedig minden cselekményre és minden kérdésre kiterjed a másodfokú bíróság felülbírálati jogköre.

Ha korlátozott fellebbezés bejelentésére kerül sor [Be. 583. § (3) bekezdés, illetőleg 584. § (2) bekezdés] a tényállás megalapozottságát – az 584. § (2) bekezdés esetében a fellebbezéssel nem érintett bűncselekményre – a másodfokú bíróság nem vizsgálhatja.⁶

Nem foglalkozom itt azokkal a kérdésekkel, melyeket a hatályos szabályozáshoz képest az új Be. nem változtat meg (felmentő, eljárást megszüntető rendelkezés csak az ellene bejelentett fellebbezés esetén bírálható felül, több vádlott esetében csak a fellebbezéssel érintett vádlottra kerül sor felülbírálatra).⁷

3) Nézzük, hogyan bővült a másodfokú bíróság jogköre abban az esetben, ha az első fokú ítélet tényállása megalapozatlan.

Az új Be. – helyesen – különbséget tesz a teljes egészében és a részben megalapozatlan tényállás között. Teljes megalapozatlanság esetén az első fokú ítélet hatályon kívül helyezésére kerül sor [Be. 610. §]. Így, a vizsgált témánk szempontjából, a teljes egészében megalapozatlan tényállás nem bír jelentőséggel.

Részleges megalapozatlanság esetén az új törvény kötelezővé teszi a részbeni megalapozatlanság kiküszöbölését [Be. 593. § (1) bekezdés] szemben a hatályos törvénnyel, ahol a másodfokú bíróság eljáró tanácsának megítélésén, hozzáállásán múlik, hogy hatályon kívül helyezésre kerül sor, vagy megkísérlik a tényállás megalapozatlanságának kiküszöbölését.

A tényállás kiegészítésére és helyesbítésére vonatkozó szabályok lényegében megegyeznek a hatályos törvényben írtakkal, azzal, hogy pontosan megjelöli az új törvény a hatályos törvényben írt „iratok tartalma” helyett, hogy „az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma” az egyik kiegészítési, helyesbítési eszköz.⁸

Változatlan az 593. § (1) bekezdés b) pontja is, ami a hatályos törvénnyel egyezően lehetővé teszi eltérő tényállás megállapítását a vádlott felmentése, illetőleg vele szemben az eljárás megszüntetése esetén. A változtatás az 593. § (1) bekezdés c) pontjában található, ugyanis az új Be. lehetővé teszi az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma, ténybeli következtetés vagy az ügyészség által indítványozott bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállás megállapításával az elsőfokú bíróság által felmentett vádlott bűnösségének megállapítását.

A másodfokú bíróság eltérő tényállást megállapítva mondja ki tehát bűnösnek az első fokon felmentett vádlottat, ami nyilvánvalóan megnyitja a harmadfokú eljárás lehetőségét. Ezen új rendelkezés célja a hatályon kívül helyezések számának a csökkentése. Ezt a

⁴ Be. 590. § (7) bekezdés

⁵ Be. 590. § (2) bekezdés

⁶ Be. 591. § (2) bekezdés a), b) pont

⁷ Be. 590. § (8), (9) bekezdés

⁸ Be. 593. § (1) bekezdés a) pont

célt szolgálja a részleges megalapozatlanság kiküszöbölésének kötelezővé tétele, illetőleg az eltérő tényállás alapján másodfokon a bűnösség megállapításának lehetősége.

Az eltérő tényállás megállapítása esetén, úgy gondolom, a másodfokú bíróság ténybíróssággá „válik,” ennek azonban nem látom a veszélyét, mert a harmadfokú eljárásban a Be. 625. § (4) bekezdése lehetővé teszi az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését, ha a másodfokú ítélet megalapozatlansága a harmadfokú eljárásban nem kiküszöbölhető ki.

Nagyon lényeges új szabály a megalapozatlanság kérdésében a Be. 593. § (4) bekezdésében írt új megközelítése a Be.-nek. Eszerint, ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan arra vezethető vissza, hogy a vád bizonyításához szükséges bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátását, illetőleg beszerzésének indítványozását a vádló elmulasztotta, akkor a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók, tehát a teljes egészében megalapozatlan tényállást nem kell hatályon kívül helyezni, a részben megalapozatlan tényállás esetén pedig a megalapozatlanságot nem kell kiküszöbölni. Ilyenkor az ügyész viseli mulasztása következményeit, ami tipikusan felmentő ítéletben nyilvánul meg.

Úgy gondolom, az új törvény 2018. július 1-jei hatályba lépését követően számos probléma lesz még a most általam felvázolt, megváltozott szabályokkal, hiszen ügyész-től, védőtől, első- és másodfokú bírótól más szemléletet, részben eltérő gondolkodásmódot igényel. Ennek kialakításához talán némi segítséget jelenthetnek az általam most leírt gondolatok is.